

ГРОШОВО-КРЕДИТНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглядаються проблеми визначення сутності грошово-кредитної безпеки як складової фінансової безпеки держави. Досліджено підходи вітчизняних та зарубіжних вчених, щодо трактування фінансової безпеки та грошово-кредитної безпеки. Визначено сутність та основні складові фінансової безпеки держави. Наведено основні умови забезпечення грошово-кредитної безпеки. Визначено вплив «доларизації» економіки держави на рівень грошово-кредитної безпеки.

Ключові слова: грошово-кредитна безпека, фінансова безпека, складові фінансової безпеки, боргова безпека, валютна безпека, банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектора, грошово-кредитна політика.

Постановка проблеми. Проблема становлення української національної системи грошово-кредитних відносин є основоположною у сфері економічного реформування держави. У сучасних умовах вплив світових фінансових систем на окремо взятую державу переходить на якісно новий рівень. Одним з ключових завдань процесу регулювання відносин, що виникають між суб'єктами фінансової системи України, є створення безпечних умов їх функціонування. Формою узагальнення поточного рівня цих умов є фінансова безпека. Грошово-кредитна безпека є одним з ключових елементів підсистеми фінансової безпеки. Політика у сфері грошового обігу та кредиту має велике значення для кожної країни, оскільки, шляхом регулювання пропозиції грошей, вона впливає на перебіг багатьох процесів у країні. Враховуючи провідну роль фінансів у сучасній економіці, особливої актуальності набуває визначення сутності і складових фінансової і грошово-кредитної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних основ фінансової безпеки в Україні присвячені праці таких вчених, як О. Барановського, О. Василика, З. Варналія, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Кузьменко, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Предборського, А. Сухорукова, В. Сенчагова. Велика увага, що приділяється зазначеному напрямку, свідчить про актуальність даної проблематики і необхідність подальших досліджень, зважаючи на багатоаспектність поняття, що розглядається.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів безпеки грошово-кредитного сектора та визначення їх впливу на фінансову безпеку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою виявлення місця грошово-кредитної безпеки у структурі фінансової безпеки, доцільно попередньо ознайомитись з поняттям фінансова безпека держави. Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, й тлумачення фінансів як системи економічних відносин, що виникають в процесі створення та використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів. А відтак - фінансова безпека являє собою надзвичайно складну багаторівневу систему, яку утворюють ряд підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку [1].

В економічній літературі існують різні підходи щодо визначення сутності фінансової безпеки держави. Вітчизняний вчений М. Єрмошенко визначає фінансову безпеку як стан фінансової сфери держави, що характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатні обсяги фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарства та населення і в цілому – ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток [2].

А. Сухоруков, О. Ладюк трактує фінансову безпеку держави, як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберегти від надмірного

знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань [3]. В даному визначенні, автор розглядає структуру фінансової системи держави в розрізі трьох складових, що, на нашу думку, неповно відображає комплексність фінансової безпеки.

Б. Губський під фінансовою безпекою розуміє стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової системи, який характеризується спроможністю держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи, її структурну збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів [4]. Підхід автора до визначення категорії «фінансова безпека» є досить вузьким і зводиться фактично до ефективного функціонування економічної системи держави.

В свою чергу, Нетесаний Ю.В., вважає, що фінансова безпека – це важлива складова держави та суспільства, яка є багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку [5].

В цілому фінансова безпека держави полягає у здатності його органів: забезпечувати стійкість економічного розвитку держави, платіжно-розрахункової системи та основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив світових фінансових криз і навмисних дій світових держав, тіньових структур на національно-економічну та соціально-політичну систему; запобігати втечі капіталу за кордон, конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу і використання ресурсів національної бюджетної системи; найбільш ефективно для економіки країни залучати і використовувати кошти іноземних запозичень; запобігати злочинам й адміністративним правопорушенням у фінансових правовідносинах [6]. Г. Пастернак-Таранушенко вводить поняття «фінансово-грошова безпека держави», під яким розуміє – «різновид безпеки, що має вплив на всі галузі економіки держави. Оскільки гроші є еквівалентом вартості будь-яких товарів, вони (через ціну) є чинником, спроможним дестабілізувати економічне становище в країні. Гроші - не тільки паперові або монетні знаки обміну, купівлі або продажу, а ще й безготівкові перекази та цінні папери (акції, векселі, сертифікати, облігації тощо), що визначають фінансовий стан держави. Величезне значення має банківська система країни, яка реалізує всі операції, що стосуються обігу грошей та цінних паперів. Саме банки здатні стабілізувати або дестабілізувати фінансове становище держави» [7].

На нашу думку, співвідношення між поняттями «фінансова безпека», «грошово-кредитна безпека» слід визначати, виходячи зі співвідношення категорій «фінанси» і «кредит», які є тісно пов'язаними, але категорія «фінанси» є ширша за своїм змістом та включає кредитні відносини. Також, враховуючи, що грошово-кредитну політику поділяють на вузьку і широку, яка включає валютну політику, інфляційну політику, її слід визнати складовою фінансової безпеки.

Серед вчених існують різні думки щодо виділення складових фінансової безпеки, зокрема виділяють бюджетну, валютну, інфляційну, інвестиційну, кредитну, боргову, безпеку страхового і фондового ринку.

Відповідно до Наказу Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», від 29.10.2013 р. № 1277 [8] виділяють наступні складові фінансової безпеки:

- банківська безпека – це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування;
- безпека небанківського фінансового сектору – це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах;
- боргова безпека – відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення

нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі;

– бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції;

– валютна безпека – це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

– грошово-кредитна безпека – це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки.

Для забезпечення грошово-кредитної безпеки повинні застосовуватися наступні умови:

– обсяг обігових коштів підприємств усіх форм власності повинен знаходитися на рівні, який забезпечує їх нормальне функціонування;

– рівень кредиторської та дебіторської заборгованості не перевищує встановлені нормативи;

– стабільне зростання обсягів безготівкових розрахунків при сплаті населення за товари та послуги;

– поступове зменшення обсягу тіньової економіки;

– емісія не перевищує встановлені нормативи;

– рівень доларизації грошового обігу не повинен перевищувати 10 % грошової маси в національній валюті;

– повернення вітчизняних валютних коштів з-за кордону;

– дотримання балансу між грошовими доходами та витратами населення;

– обсяг наданих економіці кредитів мають забезпечувати фінансування обігових коштів підприємств (установ, організацій) у необхідних для їх стабільного функціонування розмірах.

Значний вплив на рівень грошово-кредитної безпеки в Україні на нинішньому етапі розвитку становить зростаюча «доларизація» економіки держави. Сутність цього економічного явища полягає у витісненні національної грошової одиниці більш стабільною іноземною валютою. Основними сучасними формами прояву та причинами доларизації в Україні є: недосконалість законодавчої та нормативної бази щодо використання в грошовому обороті країни іноземної валюти; низький рівень довіри до національної валюти з боку населення; високі інфляційні очікування та девальвація національної грошової одиниці; нерозвиненість фінансового ринку, зокрема ринку державних цінних паперів, що звужує можливості інвесторів щодо вкладення коштів в національній валюті; збільшення кількості іноземних банків у фінансовій системі; залучення державних позик в іноземній валюті; значні обсяги надходжень в країну валютних переказів від трудових емігрантів.

На сьогоднішній день, з огляду на загострену кризу та стрімке падіння довіри до банківських установ, в країні спостерігається масове вилучення іноземної валюти з обігу і збереження на руках у населення. Одним із найбільш негативних наслідків доларизації для вітчизняної економіки є також зменшення впливу НБУ на грошово-кредитну сферу, що, в свою чергу, суттєво знижує ефективність монетарної політики (через обмеженість монетарних важелів управління). Забезпечення стабільності національної грошової одиниці є одним із завдань грошово-кредитної безпеки держави, однак з метою посилення конкурентоспроможності національної економіки та здатності фінансової системи протидіяти зовнішнім впливам Національним банком було запроваджено перехід до гнучкого валютного курсу, що одразу відобразилось на його динаміці. Такі дії регулятора за нинішніх умов можна вважати цілком виправданими, оскільки витрачання валютних резервів на підтримання національної грошової одиниці, з огляду на їх значне скорочення, стає все більш проблематичним. Політика фіксованого обмінного курсу (режим валютного

таргетування) реалізовувалась в Україні принаймні останні 15 років, але в рамках співробітництва з МВФ українською владою було взято зобов'язання дотримуючись плаваючого обмінного курсу поступово здійснювати перехід до режиму таргетування інфляції.

Таким чином, до основних напрямів зміцнення фінансової безпеки України можна віднести: підвищення монетизації економіки; застосування цільового підходу до емісії грошової маси; відновлення ліквідності банківського сектору економіки та запобігання банкрутства системних банків; зменшення долі іноземних банківських установ в загальному обсязі капіталу банківської системи країни.

Висновки. Безпека грошово-кредитного сектору є самостійним структурним елементом в системі фінансової безпеки держави, оскільки в грошово-кредитній сфері існують чинники, що становлять їй загрозу. Саме фінансова природа кризових явищ та їх монетарний характер обумовлюють необхідність оцінки сучасного рівня грошово-кредитної безпеки держави, яка здійснюється на основі аналізу макроекономічної та фінансової ситуації, аналізу процесів, що відбуваються на грошово-кредитному ринку. Отже, проблема належної підтримки грошово-кредитної складової фінансової безпеки держави є актуальною, оскільки зростає необхідність впровадження комплексу заходів, спрямованих на усунення недоліків в управлінні грошово-кредитною сферою і забезпечення протидії її тінізації. Потребує нагального розв'язання проблема недостатності грошової маси в легальному обороті з одночасним її скороченням у тіншовому обігу. Ситуація щодо формування грошово-кредитної безпеки потребує негайного втручання з боку Уряду та Національного банку України. Перед регулятором стає проблема підвищення грошово-кредитної безпеки, як складової фінансової безпеки, за рахунок виваженої монетарної політики.

Список використаних джерел:

1. Кубах Т.Г. Сутність фінансової безпеки як складової елементу економічної безпеки держави / Т.Г. Кубах [Електронний ресурс] –Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_F/Kubakh_1.pdf
2. Єрмошенко, М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: 2001. – 350 с.
3. Сухоруков А.І. Фінансова безпека держави: навчальний посібник / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. – К.: Центр учбової літератури. – 2007. – 192 с.
4. Губський Б.В. Економічна безпека держави: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б.В. Губський. – К.: ДП «Укрархбудинформ», 2001. – 121 с.
5. Нетесаний Ю.В. Фінансово-економічна криза та забезпечення фінансової безпеки країни / Ю.В. Нетесаний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econotny.nauka.com.ua/?op=1&z=3004>.
6. Лазарева А.П. Фінансова безпека країни: загрози та основні напрями зміцнення / А.П. Лазарева // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 27. – С. 88-94.
7. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави: підручник для осіб, що навчаються за фахом «Службовець, державного управління» / Г.А. Пастернак-Таранушенко. – К.: ІДУС при Кабміні України. - 1994. – 140 с.
8. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

Dotsenko I.O. Money-and-credit safety as constituent of financial safety of the state. *It is well-proven in the article, that money-and-credit safety is one of key ingredients of subsystem of financial safety. The theoretical aspects of safety of money-and-credit sector are investigational and their influence is certain on financial safety of the state. Essence of money-and-credit safety is certain as component financial safety of the state. The walkthrough of approaches of home and foreign scientists is carried out, in relation to interpretation of concept «financial safety» and «money-and-credit safety». The basic constituents of financial safety of the state are considered, in particular bank safety, safety of unbank financial sector, promissory safety, budgetary safety, currency safety, money-and-credit safety. Basic terms over of providing of money-and-credit safety are brought. Influence of «dollarization» of economy of the state is certain on money-and-credit strength security.*

Key words: *money-and-credit safety, financial safety, constituents of financial safety, promissory safety, currency safety, bank safety, safety of unbank financial sector, monetary policy.*